

Gezien en gelezen

■ Jan Jacobs

Ir. J.W.J. Jacobs is adviseur onderwijs en examinering binnen Yuverta en redactielid van EXAMENS.
E-mail: j.jacobs@yuverta.nl

Fragmenten uit de geschiedenis van het onderwijstoezicht

Ferdinand Mertens (1946) heeft een biografisch en persoonlijk verhaal opgesteld in dit boek over zijn beroepsloopbaan, die sterk verweven is met de toezichtproblematiek. In zijn voorwoord geeft hij aan het verlangen te

hebben om in elk geval achteraf te begrijpen wat de Inspectie aan het doen was. Zijn verhaal begint in 1977 en schetst zijn ontwikkeling van 25 jaar werken voor de Inspectie van het onderwijs. Het verhaal geeft weer wat hij vanuit zijn posities heeft gedacht, gedaan en meegemaakt. Hij hoopt ook te laten zien dat het toezicht geen vanzelfsprekendheid is maar aanhoudend onderwerp van ontwikkeling.

In de inleiding verwijst de auteur naar de wens van Minister Jos van Kemenade naar verandering: meer samenhang in het onderwijsstelsel voor meer kansen voor kinderen ongeacht achtergrond. Volgens Van Kemenade was de inspectie niet onafhankelijk van de minister. Het kabinet Den Uijl leek de afsluiting te worden van de roerige jaren zestig, die zeer heftig waren verlopen voor de onderwijssector. Minister van Kemenade heeft daarbij van organisatieadviseur McKinsey de beleidscyclusbenadering overgenomen. De Inspectie werd niet betrokken bij de beleidsontwikkeling, wel bij de evaluatie van het proces. Dat had rond 1980 tot gevolg dat de inspecteurs de onderwijsorganisaties trachtten te beïnvloeden in de richting van een bepaalde norm. Vanuit het Angelsaksische wetenschappelijke denken ontstond de werkwijze van toezicht op accountability van onderwijsbesturing binnen het neoliberale beleid.

Onder Arie Pais (Minister van Onderwijs van 1977-1981) veranderde de rol van de Inspectie van toezicht op kennis- of kwaliteitsfunctie van onderwijs naar de repressieve insteek: zorg dat de boel op orde is. Toenmalig staatsecretaris Wim Deetman publiceerde de beleidsnota over de 'kwaliteit' van het onderwijs. Deze nota was de opmaat naar evaluatie en verantwoording in het onderwijs, naar meten en toetsen als kenmerken van een goedwerkend feedbacksysteem, weten wat we willen en bereiken we dat?

In het volgende kabinet (1982-1989) droeg Minister Wim Deetman de verantwoordelijkheid voor het onderwijsbeleid. 'Minder overheid' en 'meer instelling' was van dan af de beleidslijn. In de periode Deetman vereiste de sterk toegenomen autonomie van de instellingen een andere aanpak van de inspectie. Kwaliteit als aangrijpingspunt ging vooral over toetsen, evaluaties, audits, visitaties en accreditaties. Daarbij verkleinde de rol van de Inspectie op het hoger onderwijs.

Minister Jo Ritzen maakte in zijn periode (1989- 1998) de Inspectie meer zelfstandig in lijn met het toenmalige New Public Management. In het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie ontstond de strijd om de duizend uren onderwijs per jaar per leerling. Staatssecretaris Netelenbos publiceerde in 1995 de beleidsnota De school als lerende organisatie waarin de eigen verantwoordelijkheid van de individuele scholen benadrukt werd. De Inspectie stelde daarop generieke rapporten op waarbij geen sprake bleek van beloning van het goede of een aanpak van het zwakke. In 1997 speelde de casus Karina Schaapman, een Amsterdamse moeder, die niet accepteerde dat haar kind na het doorlopen van de basisschool de breuken niet beheerste. De gemeente Amsterdam werd als bevoegd gezag veroordeeld tot het dragen van de kosten voor de noodzakelijke bijlessen. In deze casus inspecteerde de toezichthouder vanuit de eigen agenda van de school.

Rond de eeuwwisseling treft Minister Hermans een zelfstandige maar niet onafhankelijke Inspectie aan. Onder Minister Loek Hermans (1998-2002) gaat het hoger onderwijs over op de accreditatie onder de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).

In mijn optiek weet Ferdinand Mertens effectief de worsteling te schetsen, die hij tijdens zijn loopbaan heeft ondervonden. Hij schetst de ontwikkeling van onderwijsbeleid en –toezicht vanuit zijn ervaringen bij de Inspectie. Hij maakt per periode duidelijk dat de Inspectie nadrukkelijk betrokken is bij de onderwijsinstellingen. Daarbinnen ziet hij de hoge mate van betrokkenheid van docenten. Hij geeft aan hoe de kwaliteit van het onderwijs meer en meer onder druk staat. Daarbij citeert hij Aleid Truijens, die nadrukkelijk de teloorgang van de beheersing van de basisvaardigheden aankaart. De kwaliteit van de docenten/leraren is daarvoor een eerste aanwijzing en zorg.

Het valt me op hoe betrokken Ferdinand Mertens van binnenuit als Inspectie-medewerker en beoordelaar naar het onderwijs kijkt. Hij schetst de ontwikkeling van onderwijsbeleid en –toezicht vanuit zijn ervaringen bij de Inspectie. In zijn betrokkenheid op het inspectieproces zie ik veel overeenkomsten met hoe vele vakdocenten kijken naar een Inspectieonderzoek. Ferdinand Mertens constateert dat politici en ministers meer afstandelijk naar onderwijskwaliteit kijken. Hij geeft aan hoe ook onderwijsinspecteurs als functionaris worstelen met het voldoen aan wisselende wensen vanuit de politiek. Daarom adviseer ik dit boek aan docenten uit elke vorm van onderwijs van PO tot en met WO. Ik zie als docent hoe ook een Inspecteur (als mens van vlees en bloed) het onderwijs wil stimuleren om te verbeteren. ■